

Μέ τον ὄρο "Δημοτικό τραγούδι" ἔννοοῦμε τόν ποιητικό λόγο συνδυασμένο μέ τή μουσική πού χρησιμοποεῖται σάν μέσο ἐξωτερίκευσης τῶν ἐσωτερικῶν αἰσθημάτων τοῦ ἀνθρώπου.

Ποίηση, ὑπό τήν γενικώτερή της ἔννοια, εἶναι ἡ προσωπική ἔκφραση τῶν ψυχικῶν καί αἰσθητικῶν ἐμπειριῶν τοῦ ποιητῆ. Μπορεῖ ὅμως νά ὀνομασθεῖ καί Λαϊκή ποίηση ὅταν αὐτή ἐκφράζει αἰσθήματα πού μποροῦν νά δονήσουν τήν ψυχή ἑνός λαοῦ, δίχως νά ξεχωρίζει τό γούστο ἢ τό αἶσθημα τοῦ καθ' ἑνός ἀτόμου. Σέ τοῦτο τό φαινόμενο μποροῦμε νά δώσουμε τόν ὀρισμό "Κοινωνική ποίηση". Ἀπ' αὐτά προκύπτει ὅτι τά δημοτικά τραγούδια δέν ἀνήκουν σέ ὠρισμένα πρόσωπα, ἀλλά εἶναι ἰδιοκτησία ἑνός ὀλόκληρου λαοῦ, ὅπου καθρεφτίζονται ὁ πνευματικός καί μουσικός του βίος.

Χαρακτηριστικά στοιχεῖα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἶναι ἀυθορητισμός, ἀπλότητα στή δομή τοῦ στίχου καί φυσικότητα στήν ἔκφραση. Θέματα καί περιεχόμενο εἶναι πάντοτε συγκεκριμένα. Ὅποιαδήποτε μορφή ἀφηρημένης ἔννοιας εἶναι ξένη καί ἄγνωστη σ' αὐτά. Οἱ εἰκόνες μέ τίς ὁποῖες ἐκφράζεται ὁ ἐσωτερικός καί ὁ ἐξωτερικός κόσμος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πλαστικῆς μορφῆς. Αὐτός πρέπει νά εἶναι καί ὁ λόγος πού στά δημοτικά τραγούδια ἡ ἔμφυχη καί ἄψυχη φύση περιγράφεται πάντοτε μέ ζωντανή παραστατικότητα.

Ἡ μελωδία καί ὁ ρυθμός μαζί μέ τόν ποιητικό λόγο ἀσχοῦν μαγική, κατά κάποιο τρόπο, ἐπίδραση στόν ἀκροατή καί τοῦ ἐγείρουν αἰσθήματα ἀγάπης, μίσους, πόνου ἢ χαρᾶς.

Τά Κυπριακά δημοτικά τραγούδια μποροῦμε νά τά κατατάξουμε σέ τρεῖς μεγάλες οἰκογένειες:-

- Α. ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ ΑΚΡΙΤΙΚΟΥ ΕΠΟΥΣ
- Β. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΛΥΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ
- Γ. ΕΠΙΚΟ-ΛΥΡΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ

Τὴν πιό σημαντικὴν καὶ ἐκτεταμένην οἰκογένεια ἀπαρτίζουν τὰ τραγούδια λυρικοῦ περιεχομένου. Τραγούδια τῆς ἀγάπης, τραγούδια τοῦ γάμου, παιδικὰ, ἐργατικά, γελαστικά καὶ μοιρολόγια μπορεῖ ν' ἀκούσει κανεὶς, ἀκόμα καὶ σήμερα, στὶς διάφορες γιορτές καὶ πανηγύρια σ' ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο. Στὴν ὁμάδα αὐτῆ τῶν τραγουδιῶν δεσπόζει τὸ λυρικό στοιχεῖο, πού τὸ χαρακτηρίζει ἡ διακόσμηση συμβολισμοῦ καὶ ἀλληγορίας, γεμάτη φαντασία. Συχνὰ οἱ ἐρωμένοι παρομοιάζονται μὲ τὸν οὐρανὸ καὶ τ' ἀστέρια του, μὲ τὴν γῆ καὶ τὰ φυτὰ της, μὲ "φουντρό" (λεπτό) βασιλικό, γιασεμί, μαντζουράνα, μὲ γεράκι, πηγὴ νεροῦ ἢ μὲ τὸν ἥλιο.

Στὴν Κύπρο μιά πολύ ἐνδιαφέρουσα καὶ πλούσια σέ ὕλικό ὁμάδα ἀποτελοῦν τὰ τραγούδια τοῦ Ἀκριτικοῦ Ἔπους. Κατὰ τὴν γνώμη τῆς ἐπιστήμης, τέτοιου εἴδους τραγούδια ἔχουν τὶς ρίζες τους γύρω στά 900-1000 μ.χ., καὶ ὑμνοῦν τὰ κατορθώματα τοῦ Διγενῆ, τοῦ Πορφύρη, τοῦ Ἀνδρόνικου καὶ τοῦ Κωνσταντᾶ, τῶν πιό φημισμένων ἡρώων καὶ προμάχων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ μελωδία τους εἶναι κυρίως συλλαβική καὶ ποικίλει ἀπὸ ἀφηγητὴ σέ ἀφηγητὴ. Πρότυπο κριτήριον εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο παρουσιάζουν τὰ τραγούδια τους οἱ "ποιητάρηδες" στὶς γιορτές καὶ στά πανηγύρια, μὲ ἄλλα λόγια ἕνα εἶδος ἀφηγηματικῆς ἀπαγγελίας.

Τραγούδια ἐπικο-λυρικοῦ περιεχομένου ἀκούει κανεὶς ἀκόμα καὶ σήμερα στὴν Κύπρο κυρίως ἀπὸ ἡλικιωμένους. Τέτοιου εἴδους ἄσματα ἔχουν τὶς ρίζες τους στὴν Ἑλληνικὴ τραγωδία κατὰ τὸν μανδύα τῆς τραγικῆς παντομίμας. Θέματα μυθολογικοῦ περιεχομένου μέσα σ' ἕνα μῆγμα ἐπικῶν καὶ λυρικῶν στοιχείων ὑπῆρξαν πάντοτε προτίμηση γιὰ τὰ τραγούδια αὐτά. Ὁ Φοριέλ παρατηρεῖ ὅτι στά ἐπικο-λυρικά ἄσματα ἐξωτερικεύεται ἡ φαντασία ἐνὸς λαοῦ σ' ὅλες της τὶς διαστάσεις μὲ ὅλη τὴν ἐλευθερία καὶ δύναμη πού τὸν διακατέχει. Ὁ Γκαῖτε προσθέτει ὅτι σέ τραγούδια αὐτῆς τῆς οἰκογένειας τὸ λυρικό, ἐπικό καὶ δραματικό στοιχεῖο συγκεντρώνονται σέ μιά ὁμοιογενῆ μορφή. Ἀνάλογα μὲ τὸ θέμα, μποροῦμε νὰ κατατάξουμε τὰ τραγούδια αὐτά σέ

παραμυθιακές διηγήσεις μέ άρχαΐτες λαϊκές δοξασίες, σέ μπαλλάντες μέ χριστιανικό καί έν γένει θρησκευτικό περιεχόμενο καί σέ τραγούδια, πού άναφέρονται στήν οίκογενειακή καί κοινωνική ζωή του άνθρώπου.

Μιά ιδιαίτερη ποιητική μορφή του Κυπριακού δημοτικού τραγουδιού είναι ο Ίαμβικός καί Τροχαϊκός δεκαπεντασύλλαβος, πού άπό τό 15ο αιώνα μ.Χ. σταθεροποιήθηκε καί στό δίστιχο μέσα κέρδισε τήν άυτονομία του χωρίς νά χάσει τήν άρχική του δομή.

Η μορφή του Κυπριακού δημοτικού τραγουδιού είναι μονομερής (Α), διμερής (Α+Β) καί τριμερής (Α+Β+Γ) μέ πλούσια φαντασία καί δεξιότητα στήν παραλλαγή. Στο μέτρο των τραγουδιών αυτών υπερτερούν όσα έχουν σύνθετους ρυθμούς. Έξέχουσα θέση κατέχει ο "καλαματιανός" - ρυθμός χορού άπό τήν Καλαμάτα σέ $7/8 = (3/8+2/8+2/8)$ - πού κατά τή γνώμη τής μετρικής έπιστήμης είναι ή συνέχεια του δακτυλικού έξάμετρου, πού συναντάμε στό Όμηρικό "Επος.

Τά περισσότερα των τραγουδιών σ'όλο τον Έλληνικό χώρο είναι στή Δωρική, Αίολική, Φρυγική καί Ίονική κλίμακα.

Ίδιαίτερο χαρακτηριστικό των άσμάτων αυτών στή μελωδική τους γραμμή, είναι ή πολυμορφία καί πολλαπλότητα. Παρόμοια, όπως καί στή Βυζαντινή ύμνολογία, ο λαϊκός ποιητής στολίζει τό κείμενό του μέ στροφές, μελίσματα καί μουσικά ποικίλματα, πού δίνουν στήν όλη μελωδική γραμμή ξεχωριστή ιδιοτυπία.

Κοινό φόντο τής δημοτικής ποίησης στήν Κύπρο καί στήν Ελλάδα είναι ή άγάπη, ο πόνος, τά αίσθήματα κι οί διαφορές μεταξύ των ανθρώπων, ή φύση, ή θρησκεία, ή ιστορία καί ή κοινωνία.

Πιο γνήσια μάς έχουν διασωθεϊ τά παληότερα τραγούδια. Σέ δημιουργίες νεώτερων χρόνων παρατηρεϊται μία ώρισμένη παρουσία ξένων στοιχείων. Καί όμως παρέμειναν σάν άύθεντικά θεμέλια καί προσανατολισμός του Έλληνικού καί Κυπριακού Δημοτικού Τραγουδιού ή άρχαία Ελλάδα κι ο Βυζαντινός Πολιτισμός.

ΓΕΝΙΚΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

(Έργασία του Δρος Πιερή Ζαρμᾶ)

1. Χρ.Σ. Κυπριανοῦ, Μαθητική 'Εστία, Τεύχη 1-39 (1950-1965). Περιέχονται: παραλογές, σατιρικά ποιήματα, θρησκευτικά τραγούδια, έργατικά, προσευχές, παιγνίδια, μῦθοι, αίνιγματα καί παροιμίες
2. Ν.Γ. Κυριαζῆς, Κυπριακή Βιβλιογραφία, Λάρνακα 1935, στήν σελ. 160-298 ὁμιλεῖ γιά τούς ποιητάρηδες
3. Τεῦκος 'Ανθίας, 'Η Ζωντανή Κύπρος, Λευκωσία 1941. Περιέχονται: 'Επιτραπέζια τραγούδια, γαμήλια, νανουρίσματα καί μοιρολόγια καί οἱ "φωνές" τῆς Κύπρου
4. Κυριάκος Μ. Καραμάνος, Κύπρος, 'Αθήναι 1954, Περιέχονται: Τραγούδια τοῦ γάμου, Χριστουγεννιάτικα, αίνιγματα, παροιμίες, ποιητάρηδες καί κυπριακά τραγούδια
5. 'Ιωάννης Σ. Κωνσταντινίδης, 'Η 'Αραδίππου ἄλλοτε καί τώρα, Λευκωσία 1955. Περιέχονται: Δημοτικά Τραγούδια, οἱ ποιητάρηδες τῆς 'Αραδίππου καί τά ποιήματά τους
6. Νικ.Κλ. Λανίτης, 'Η Ψυχή τῆς Κύπρου, 'Αθήναι 1946. Περιέχονται: σελ. 7-18 τό Λαϊκό Τραγούδι καί σελ. 39-40 δίστιχα
7. Γ. Λουκᾶ, Φιλολογικά 'Επισκέψεις, 'Αθήναι 1874. Περιέχονται: δημοτικά τραγούδια, νανουρίσματα, γνωμικά, αίνιγματα, χοροί καί καθαρογλωσσήματα
8. 'Αθανάσιος Α. Σακελλάριος, 'Η ἐν Κύπρῳ Γλῶσσα, 'Αθήναι 1891. Περιέχονται: Δημοτικά Κυπριακά τραγούδια, μῦθοι καί νανουρίσματα

9. Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης, Λαογραφική αποστολή εις Κύπρον τόν 'Οκτ. 1960, "Εκθεσις συλλογῆς, 'Επετηρίς Λαογραφικοῦ 'Αρχείου, τόμος 13-14 (1960/61), σελ. 301-336. Λίγα δημοτικά τραγούδια
10. 'Αθηνᾶ Ταρσούλη, Κύπρος, 'Αθήναι 1963. Περιέχονται: δημοτική καί διαλεκτική ποίηση, μῦθοι, παροιμίες, αἰνίγματα
11. Ξενοφών Π. Φαρμακίδης, Κύπρια Λαογραφικά Σπουδάσματα, Λευκωσία 1944. Περιέχονται: γαμήλια καί ἡ 'Ελληνική Δημοτική ποίησις ἐν Κύπρῳ
12. Ismene Hadjicosta, 'Η Κύπρος καί ἡ ζωή της, London 1943 Περιέχει: δημοτικά τραγούδια, παραμύθια, δίστιχα καί μοιρολόγια
13. Νέαρχος Κληρίδης, Θρῦλοι καί παραδόσεις τῆς Κύπρου, Λευκωσία 1954. Περιέχονται: Παραδόσεις γιά τή Ρήγαινα, γιά τό Διγενῆ, γιά παλληκάρια, γιά ἄγιους
14. Γ. Παπαχαραλάμπους, ὁ Διγενής εἰς τά δημοτικά τραγούδια, Φιλολογική Κύπρος ἔτος 1966, σελ. 148-156
15. Ν.Γ. Πολίτης, Διγενής 'Ακρίτας, 'Ακρίτας τεῦχος 2, 'Αθήναι 1904, σελ. 358-9
16. Λοῖζος Φιλίππου, Οἱ Καλικιάντζαροι στήν Κύπρο, Πάφος, τεῦχος I 1935/36, σελ. 127-131. Περιέχονται: 'Η ὀνομασία τους, ἡ καταγωγή τους, ἡ ἐμφάνισή τους, τό τραγούδι τους καί οἱ σχέσεις τους μέ τοὺς ἀνθρώπους

23. Α. Πανάρετος, Γεωργικά λαογραφικά σημειώματα, Κυπριακά Γράμματα, τεύχος 8 (1943), σελ. 100-105. Περιέχονται: γεωργικά τραγούδια
24. Ν. Κληρίδης - Γ. Παπαχαραλάμπους, Κυπριακά παιγνίδια, Κυπριακά Σπουδαί, Τεύχος 17 (1954). Περιέχονται: Παιγνίδια με στίχους, τραγούδια κι άλλες ενέργειες, καθώς ή Κούνια και τά τραγούδια της

*Εκδόσεις Δημοτικῶν Τραγουδιῶν
ὡς συλλογές

25. Σ. Ἰερείδης, Κυπρ. δημοτ. τραγούδια, Κυπριακά Χρονικά τεύχος 5 (1923). Περιέχονται: "Ἐκατόλ λόγια", καί τό τραγούδι τοῦ τρύγου
26. Ἀντώνης Κλόκιαρης, Τοῦ ἀμπελιοῦ, Πάφος, τεύχος 1 (1935/36), σελ. 44-45 καί 379
27. Ν.Χ. Κονομῆ, Τό ἐρωτικό ἀλφάβητο, Κυπρ. Γράμματα, τεύχος 10 (1945), σελ. 164
28. Μ. Κούμας, Βασιχινόν Κυπριακόν ᾄσμα, Λαογραφία, Τόμος Ι Ἀθῆναι 1909/10, σελ. 610/613
29. Ἐντβίγης Λύντεκε, Ἑλληνικά Δημ. Τραγούδια, Ἀθῆναι 1947
30. Μελῆς Νικολαΐδης, Κυπριακή Λογοτεχνία, Βασιική Βιβλιοθήκη "Ἄετοῦ" ἀρ. 6, Ἀθῆναι (1957)

31. Παῦλος Ειούτας, 'Από τὰ τραγούδια μας, Κύπρος (1938)
32. Κ.Π. Χ" 'Ιωάννου, Κυπριακά Λαϊνά Τραγούδια, Λαογραφία Β ΧΙ (1934/37), σελ. 605-633. Περιέχονται μεταξύ άλλων: ὁ Κωνσταντᾶς, ἡ 'Ερωμένη τοῦ Κωνσταντᾶ, 'Η 'Αρετή, ὁ Γιάννης, 'Η 'Ελεγκοῦ τζ' ὁ Γιαννάτζης, ὁ γάδαρος
33. Henri Grégoire, 'Ο Διγενῆς 'Ακρίτας, Νέα 'Υόρκη 1942
34. 'Αντώνης 'Ιντιάνος, Κυπριακά 'Ερωτικά ποιήματα, Κυπριακά Γράμματα, τεῦχος 2 (1935/36): Περιέχονται: 15 ἔρωτ. τοῦ 16ου αἰῶνος
35. Παῦλος Λιασίδης, Τραγούδια τοῦ νησιοῦ μας, Λεμεσός 1928
36. Emile Legrand, Bibliothèque grecque vulgaire, Tome deuxième, Paris 1881. Περιέχονται: ἔρωτικά ποιήματα
37. Μελῆς Νικολαΐδης, Τό θρησκευτικό συναίσθημα στό δημοτ. μας τραγούδι, Πνευματική Κύπρος, τεῦχος III 1962/3, σελ. 83-93
38. Γιάννης Στ. Οἰκονομίδης, Τά ἑκατόν λόγια τῆς 'Αγάπης, Κυπριακά Γράμματα, τεῦχος 1 (1934/35). 'Αναλυτική μελέτη
39. Γεώργιος Κ. Σπυριδάκης, Παρατηρήσεις ἐπί δύο ἱστορικῶν ἀσμάτων ἐκ Κύπρου, Κυπριακά Γράμματα 21 (1956), σελ. 99-103. Περιέχει: Πτώσης τῆς Κύπρου στοῦς 'Οθωμανούς καί Πολιορκία τῆς Μάλτας

.../..

40. Ἡ στιχουργική τοῦ Κυπριακοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ,
Πνευματική Κύπρος, τεῦχος 5 (1964)
41. Hedwig Lüdecke, Ἑλληνικά Δημοτικά Τραγούδια, Πάφος,
τεῦχος I 1935/36. Περιέχει: Ἡ κληρονομία τῶν ἀρχαίων
στήν ἑλληνική λαϊκή ποίηση